

**Ю.П. Вітковський, здобувач[‡],
Харківський національний технічний університет сільського
господарства ім. Петра Василенка**

ВПЛИВ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Виробництво сільськогосподарської продукції, і, як наслідок, забезпечення продовольчої безпеки держави у великій мірі залежать від рівня технічного забезпечення аграрних товаровиробників, оскільки переважаюча частка технологічних операцій неможлива без залучення техніки. Рівень технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств із року в рік значно погіршується, причинами чого є відсутність коштів у більшості господарюючих суб'єктів на придбання нової техніки та значна зношеність техніки, що використовується.

Передача землі й інших засобів виробництва у приватну власність, створення нових форм господарювання призвели до погіршення економічного і фінансового стану багатьох сільськогосподарських підприємств та супроводжувалось спадом попиту на нову техніку [1].

Подібна ситуація вимагає пошуку принципово нових підходів технічного забезпечення галузі, що вимагає виявлення та економічного обґрунтування залежності його впливу на ефективність розвитку сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та використання технічних ресурсів у галузі сільського господарства вивчаються багатьма вченими, серед яких значний внесок зробили В.Я. Амбросов, Л.М. Анічин, Я.К. Білоусько, П.М. Макаренко, В.І. Перебийніс, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, Л.М. Сатир, О.В. Ульянченко, В.Й. Шиян та багато інших. Проте, не зважаючи на глибину проведених досліджень, питання залежності ефективності сільськогосподарських підприємств від рівня їх технічного забезпечення потребують подальшого дослідження.

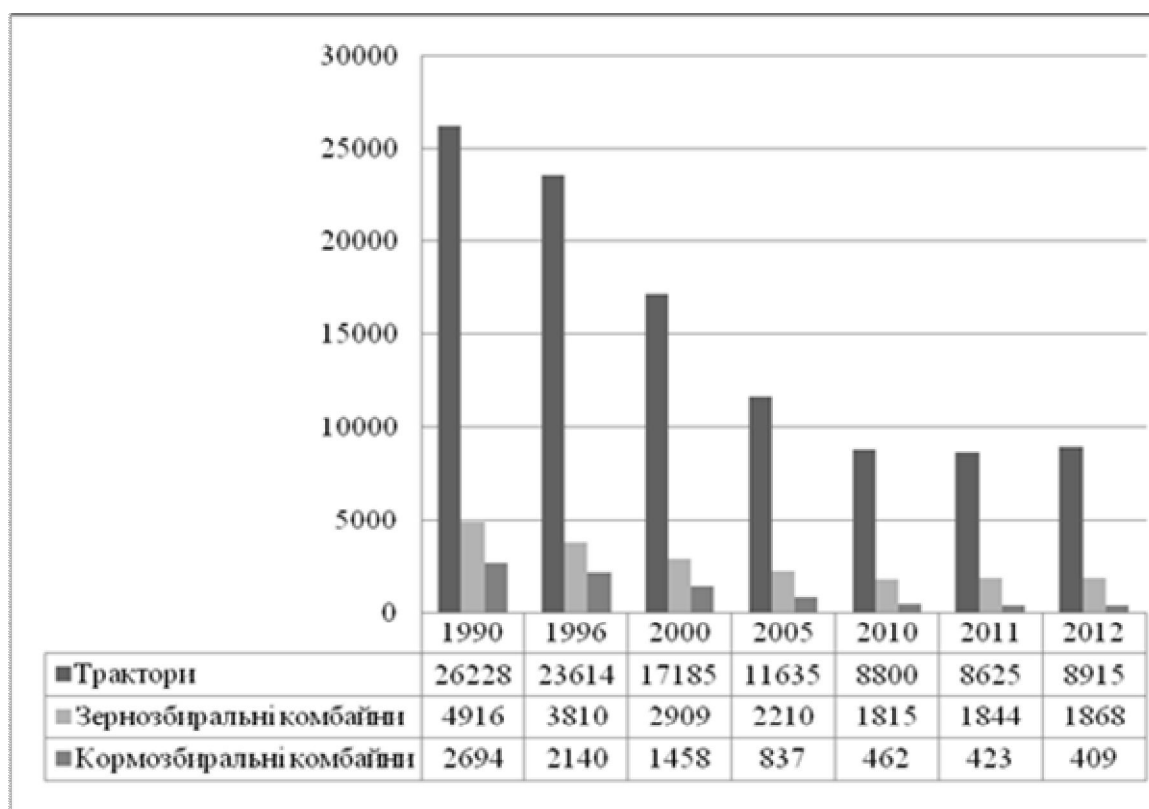

[‡]Науковий керівник – д-р екон. наук, професор, член-кор. НААН України, О.В. Ульянченко

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування впливу технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Харківської області на ефективність їх розвитку із використанням аналітично-статистичних методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшу половину всіх наявних у сільськогосподарських підприємствах основних засобів становлять технічні ресурси, які представлені технікою, машинами, обладнанням та транспортними засобами. Аналізуючи динаміку кількості техніки у аграрному секторі досліджуваного регіону, отримуємо висновок про негативну тенденцію по значному її скороченню за роки незалежності України (рисунок).

Так, у 2012 р. кількість тракторів у 2,9 раза нижча рівня 1990 р., зернозбиральних комбайнів – у 2,6 раза, кормозбиральних – у 6,6 раза. Скорочення техніки такими катастрофічними темпами є результатом нестабільного фінансового стану більшості сільськогосподарських підприємств, недостатності обсягів державної підтримки, занепаданням кооперації на селі. Ці явища зайвий раз підкреслюють актуальність теми дослідження.

Парк тракторів, зернозбиральних та кормозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області

у 1990-2012 рр. (станом на кінець року), штук

Джерело: побудовано на основі [2].

З метою глибокого виявлення тенденцій технічного забезпечення та його впливу на ефективність господарської діяльності, нами проведено вибіркове обстеження 130 сільськогосподарських підприємств Харківської області. З метою порівнянності показників та статистичної однорідності обстеженої сукупності, із переліку 537 суб'єктів, які в 2013 р. звітували до Головного управління статистики у Харківській області за ф. 50 с.-г., нами виключені господарства із площею сільськогосподарських угідь, яка вища за 8000 га і нижча 1000 га та кількістю працівників, нижчою 20 осіб. Таким чином, до вибірки увійшли найбільш типові сільськогосподарські підприємства із середньою площею 2388,8 га, тому висновки отримані нами при дослідженні їх технічного забезпечення, за законом малих вибірок, можуть бути розповсюджені на всі підприємства досліджуваного регіону.

Середня кількість тракторів із розрахунку на 1000 га ріллі по регіону у 2013 р. склала 7,5 одиниць (табл. 1). Найбільша кількість підприємств зосереджена у III аналітичній групі із кількістю тракторів 6,7 на 1000 га ріллі. Найбільшу чисельність працівників виявлено у V аналітичній групі, до якої увійшли підприємства з великими обсягами виробництва та розвиненим тваринництвом. Площа сільськогосподарських угідь є більш менш стабільною, середнє значення склало 2388,8 га.

1. Залежність показників розміру та ефективності від забезпеченості сільськогосподарських підприємств технічними ресурсами у 2013 р.

Показник	Припадає тракторів з розрахунку на 1000 га ріллі, штук					Всього або в середньому
	I. До 3	II. 3-6	III. 6-9	IV. 9-12	V. Понад 12	
Кількість підприємств у групі	22	31	40	23	14	130
Частка, %	16,9	23,8	30,8	17,7	10,8	100,0
У середньому по групі:						
Припадає тракторів з розрахунку на 1000 га ріллі, штук	0,9	8,1	6,7	9,7	15,3	7,5
Площа сільськогосподарських	2367,1	2083,5	2715,0	2401,2	2146,8	2388,8

угідь, га						
Середньооблікова чисельність штатних та позаштатних працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб	31	27	71	50	81	51
З розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь припадає, тис. грн:						
- валової продукції сільського господарства	301,7	429,4	617,9	524,9	589,6	499,9
- товарної продукції сільського господарства	720,0	458,3	610,0	426,1	918,4	593,1
- чистого прибутку	81,2	37,0	96,2	47,8	166,5	95,5
Рівень рентабельності, %	20,4	16,0	22,9	14,3	20,2	19,0

Джерело: власні розрахунки.

Дослідженнями встановлено, що зі збільшенням кількості тракторів з розрахунку на площу ріллі зростають показники обсягів виробництва: найбільше валової продукції на 100 га с.-г. угідь (617,9 тис. грн) вироблено у підприємствах III аналітичної групи, де на 1000 га ріллі у середньому припадає 7 тракторів. Із розрахунку на 100 га с.-г. угідь, найбільші обсяги товарної продукції (918,4 тис. грн) та чистого прибутку (166,5 тис. грн.) зафіксовані у 14 підприємствах V аналітичної групи, де на 1000 га ріллі припадає у середньому 15 тракторів.

В той же час, найвищий показник рентабельності знову зафіксований у III аналітичній групі і на 3,9 % перевищує середній по сукупності показник. Таким чином, ми маємо висновок, що зростання технічного забезпечення хоча і сприяє збільшенню товарної продукції та прибутку, однак не призводить до збільшення валового виробництва та зростання рентабельності. На нашу думку, варіація показника рентабельності в рамках означених нами тенденцій пов'язана зі збільшенням витрат виробництва, які у міру зростання аналітичних груп зростали.

Процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва логічно і об'єктивно пов'язаний з економічним оборотом ресурсів агропромислового комплексу та відповідним оборотом вироблених продуктів. Він являє собою єдність руху ресурсів, освіти і використання поточних витрат і результатів виробництва [3].

Витрати на оплату праці з розрахунку на 1 га с.-г. угідь досліджуваних підприємств найвищі у суб'єктів V аналітичної групи (550,92 грн), однак даний показник також високий і у найменш забезпечених технікою підприємств I групи (404,64 грн), оскільки багато агротехнічних заходів в них замінено живою працею (табл. 2). Показник щільності поголів'я найвищий у підприємств III-V аналітичних груп, де, як уже зазначалося, поруч із рослинництвом розвивається тваринницька підгалузь.

Показники землевантаження та працевантаження не дозволяють зробити чіткий висновок про вплив на них технічного забезпечення, оскільки вони суттєво не коливаються.

Проте, серед утворених аналітичних груп виявлена висока інтенсивність варіації вартості валової продукції на 100 грн поточних витрат: із 73,9 грн у I аналітичній групі до 103,8 грн у V групі (при екстремальному значенні 120,3 грн у підприємств III групи); вартості валової продукції з розрахунку на одного середньорічного працівника – із 303,8 до 775,0 тис. грн. у I-V аналітичній групах. Показник чистого прибутку з розрахунку на 100 грн поточних витрат також зростає у міру збільшення аналітичних груп і досягає максимального значення (23,4 грн) у підприємств V аналітичної групи.

2. Залежність показників інтенсифікації від забезпеченості сільськогосподарських підприємств технічними ресурсами у 2013 р.

Показник	Припадає тракторів з розрахунку на 1000 га ріллі, штук					у середньому
	I. До 3	II. 3-6	III. 6-9	IV. 9-12	V. Понад 12	
Сума поточних витрат сільського господарства з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	528,2	418,6	553,4	453,5	715,3	516,8
Витрати на оплату праці з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	404,64	283,87	389,91	390,37	550,92	384,5
Щільність поголів'я, умовних голів	1,3	1,6	17,0	12,8	15,4	9,7
Площа сільськогосподарських	100,2	100,4	83,4	64,5	167,7	96,0

угідь на 1 працівника, га						
Припадає працівників на 100 га сільськогосподарських угідь, осіб	1,4	1,3	2,1	2,0	3,4	1,9
Припадає валової продукції з розрахунку на:						0,0
- 100 грн. поточних витрат сільського господарства, грн	73,9	103,5	120,3	114,8	103,8	105,7
- одного середньорічного працівника, тис. грн	303,8	442,1	453,8	484,8	775,0	465,7
Чистий прибуток з розрахунку на 100 грн поточних витрат, грн	10,4	17,4	21,5	21,1	23,4	18,8

Джерело: власні розрахунки.

Ці тенденції є очевидними з точки зору економічної теорії, однак необхідно більш глибоко проаналізувати вплив технічного забезпечення на показники розвитку рослинницької галузі, в якій техніка поруч із землею виступають ключовими засобами виробництва. З метою більш глибокого аналізу впливу технічного забезпечення на ефективність рослинництва, у межах групування нами розраховані показники витрат на 1 ц, ціни реалізації 1 ц, прибутку від реалізації 1 ц та рентабельності реалізації (табл. 3).

3. Залежність показників рентабельності рослинництва від забезпеченості сільськогосподарських підприємств технічними ресурсами у 2013 р.

Показники	Припадає тракторів з розрахунку на 1000 га ріллі, штук					У середньому
	I. До 3	II. 3-6	III. 6-9	IV. 9-12	V. Понад 12	
Витрати з розрахунку на 1 ц, грн:						
- озима пшениця	118,27	108,59	105,74	112,06	116,69	110,8
- кукурудза на зерно	123,74	129,97	120,58	103,68	107,75	119,0
- соняшник	236,33	215,73	195,83	201,99	221,19	211,3

Середня ціна реалізації 1 ц, грн:						
- озима пшениця	125,38	122,00	124,75	122,41	139,01	125,3
- кукурудза на зерно	108,74	101,84	102,90	99,88	108,64	103,7
- соняшник	291,58	293,37	312,24	302,84	302,55	301,5
Прибуток (збиток) від реалізації 1 ц, грн.:						
- озима пшениця	7,11	13,41	19,01	10,34	22,32	14,5
- кукурудза на зерно	-15,00	-28,13	-17,69	-3,80	0,89	-15,3
- соняшник	55,25	77,63	116,41	100,85	81,36	90,3
Рівень рентабельності реалізації, %:						
- озима пшениця	6,0	12,4	18,0	9,2	19,1	13,2
- кукурудза на зерно	-12,1	-21,6	-14,7	-3,7	0,8	-12,3
- соняшник	23,4	36,0	59,4	49,9	36,8	43,6

Джерело: власні розрахунки.

Аналіз проведених розрахунків показує, що найвищий показник прибутку від реалізації 1 ц озимої пшениці отримано підприємствами V аналітичної групи – 22,32 грн/ц, варіація показника серед утворених груп досить суттєва. Для більшості обстежених підприємств реалізація кукурудзи на зерно виявилася збитковою, однак у V групі отримано 0,89 грн/ц прибутку. Водночас, найвище значення прибутку від реалізації соняшнику зафіксоване у III групі і становить 116,41 грн/ц.

Таким чином, вплив технічного забезпечення на розвиток сільськогосподарських підприємств є очевидним.

В умовах погіршення рівня технічного забезпечення актуальності набуває державна підтримка. Держава повинна збільшувати фінансову підтримку аграріям на оновлення зношеної техніки та використання технологій; необхідно переорієнтувати адресність державної підтримки в частині оновлення основних засобів на сільгосптоваровиробників, передусім малих форм господарювання. Надання державної допомоги вітчизняним заводам-виробникам сільськогосподарського машинобудування дозволить відновити і зміцнити платоспроможність сільськогосподарських товаровиробників, що надасть змогу підвищити конкурентоспроможність технічних засобів, що виробляються в Україні [4].

На сьогодні державна підтримка технічного забезпечення у сільському господарстві представлена декількома нормативними актами.

По-перше, 30 травня 2007 р. схвалено Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року» за № 785 з останніми змінами від 31.10.2011 р. [5].

Метою цієї Програми є забезпечення створення умов для системного розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування, формування та ефективного функціонування системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу для збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, зниження матеріало- та енергоємності технологічних процесів, підвищення продуктивності праці, поліпшення соціальних умов машинобудівників та сільськогосподарських товаровиробників [5]. Згідно очікуваних результатів виконання вказаної програми, у 2013-2015 рр. урядом прогнозується закупівля 23 тис. одиниць тракторів, 2,8 тис. комбайнів завдяки фінансуванню підприємств, яке коливається від 9250 млн. грн. у 2007 р. до 19104 млн. грн. у 2015 р.

Наприкінці 2013 р. було затверджено Державну програму активізації розвитку економіки на 2013-2014 рр., згідно п. 18 якої для забезпечення державної фінансової підтримки та запровадження механізму заохочення придбання сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва для формування сучасної техніко-технологічної бази агропромислових підприємств, у 2013 та 2014 р. планується виділити по 166,8 млн грн коштів державного бюджету [6]. Слід зазначити, що ці суми значно нижчі, ніж показники, передбачені Державною цільовою програмою, названою вище, що свідчить про їх недостатність.

Аналіз рівня технічної оснащеності більшості сільськогосподарських підприємств свідчить про недосконалість інструментів здійснення державної підтримки та її недостатність в умовах значного зростання цін на техніку та поглиблення диспаритету цін.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило висновок про вплив технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств: показники ефективності їх діяльності, рівня інтенсивності та рентабельності галузі рослинництва залежать від забезпеченості господарюючих суб'єктів тракторами. Проте, безмежне нарощування їх кількості на одиницю площі, тобто екстенсивний тип технічного забезпечення, не завжди призводить до максимальної прибутковості виробництва та реалізації окремих сільськогосподарських культур, тому до питань технічного забезпечення слід виходити, враховуючи спеціалізацію, агротехнологію та рівень інноваційного розвитку підприємств.

Перспективним напрямом удосконалення технічного забезпечення є розробка та реалізація організаційно-економічного механізму, який

включає інноваційно-інвестиційну, інформаційно-консультаційну складові та нарощування обсягів державної підтримки як підприємств-покупців техніки, так і суб'єктів сільськогосподарського машинобудування.

Бібліографічний список: 1. Макаренко П.М. Розвиток виробничо-технічного забезпечення сільського господарства / П.М. Макаренко // Технологичний аудит и резервы производства: Экономика предприятия. – 2011. – № 1 (1). – С. 37-42. 2. Харківська область у 2012 році (стат. щорічник) / за ред. О.Г. Мамонтової; Гол. упр. статистики у Харк. обл. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua>. 3. Сатир Л.М. Економічна сутність інтенсифікації виробництва та її особливості в сільському господарстві / Л.М. Сатир // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Серія: Економічні науки. – 2012. – Вип. 5. – Т 1. – С. 252-257. 4. Луценко О.А. Проблеми формування матеріально-технічного забезпечення АПК / О.А. Луценко // Зб. наук. праць Тавр. держ. агротехнолог. ун-ту (економічні науки). – 2013. – Т.1. – № 1. – С. 311-316. 5. Про затвердження Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 р. № 785 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/785-2007-п>. 6. Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-п>.

Витковский Ю.П. Влияние технической оснащённости на эффективность развития сельскохозяйственных предприятий Харьковской области. В статье проанализирована зависимость показателей эффективности, интенсивности производства, а также рентабельности отрясли растениеводства от уровня обеспеченности сельскохозяйственных предприятий тракторами. Обоснованы направления государственной поддержки технического обеспечения.

Witkowski Y. Influence of technical equipment on the efficiency of agricultural enterprises of Kharkov region. Analyze the dependence of the efficiency, intensity of production and profitability of plant growing on the level of technical equipment of the agricultural enterprises is offered in the article. The directions of states up port technical equipment are justified.

